

Suvremena kapitalistička država i njezin intervencionizam

Zagorka Brunsko

Ekonomski fakultet u Dubrovniku

Sažetak

Otac ideje državnog intervencionizma je J. M. Keynes. Njegove prijedloge prihvatio je i provodio američki predsjednik F. D. Roosevelt kroz ekonomsku politiku New Deala u cilju prevladavanja posljedica velike ekonomske krize 1929–1933. godine i zaštite kapitalističkog poretka. Keynesove (tradicionalne) mjere državnog intervencionizma efikasno su funkcionirale do početka sedamdesetih godina, no pokazale su se nedjelotvornima u rješavanju suvremenih problema strukturnog karaktera, što se osobito očitovalo u ekonomskoj krizi sredinom sedamdesetih i početkom osamdesetih godina. Suvremeni državni intervencionizam osobito je izražen u ekonomskoj bazi društva. Osim što se povećavaju izdaci za funkcije legitimacije, rastu izdaci državnog investiranja i subvencioniranja određenih proizvodnih grana (osobito onih zahvaćenih znanstveno-tehnološkom revolucijom). Država preuzima na sebe dio troškova istraživačkih i razvojnih programa, štiti sektore u kojima je profitna stopa u opadanju i sl. Sve veći državni izdaci osnova su za promišljanje o fiskalnoj krizi države, što je predmet razmatranja suvremenih građanskih ekonomista.

Suvremena kapitalistička država formira se u toku prvih desetljeća 20. stoljeća. Njeno nastajanje i razvoj podstakli su velika ekonomska kriza 1929–33. godine te promjene u strukturi monopolističkog kapitalizma.

Ekonomska kriza tridesetih godina dovela je u pitanje sam opstanak kapitalističkog sistema. Kriza je nastupila silovito: financijskim i industrijskim slomom, enormnim padom proizvodnje i porastom zaliha te padom cijena sirovina, industrijskih i poljoprivrednih proizvoda.

Problem nezaposlenosti postao je akutan. (U razdoblju od 1929–33. godine u kapitalističkom svijetu bilo je oko 40 milijuna nezaposlenih radnika).

Velika kriza srušila je mit o racionalnom samoreguliranju kapitalističkog ekonomskog sistema. Da bi se prevladale njezine posljedice, bilo je nužno primijeniti državne intervencionističke mjere u privredi.

Otac ideje državnog intervencionizma je veliki građanski ekonomist J. M. Keynes. U svojim raspravama, knjigama i člancima, a osobito u svom kapitalnom djelu *Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca*. Keynes je položio temelje građanskoj teoriji državnog kapitalizma.¹ On je razradio niz ideja i prijedloga za brže prevladavanje kriznih posljedica i sprečavanje sličnih cikličkih poremećaja, koje će (prijedloge) kasnije prihvatiti tadašnji predsjednik SAD Franklin Delano Roosevelt i krupni vlasnici kapitala. Keynes je pravilno uočio neke uistinu bitne probleme kapitalizma: kroničnu nezaposlenost, nedovoljni podsticaj za investiranje, nedovoljnu potrošnju, proturječnost između akumulacije i potrošnje i sl. Da bi se oni riješili nije dovoljno samo djelovanje mehanizma kapitalističke privrede već je potrebna djelatnost izvanjskog faktora — države. Njeno uplitanje u privredu ima za glavni cilj spašavanje kapitalizma odnosno njegovo očuvanje. Zato državni intervencionizam nije izraz želje da se postigne socijalna pravda, niti da se ukine eksploatacija, već da se očuva kapitalističko privatno vlasništvo. Država se javlja kao neophodan akter svakodnevnog privrednog života i kao vrhovni arbitar u sukobu klasnih interesa.

Ona se, smatra Keynes, mora brinuti o ostvarenju i održanju pune zaposlenosti, svojim mjerama treba stalno povećavati sklonost potrošnji i podsticati investicijsku djelatnost, te između ostaloga, organizirati javne radove kako bi se smanjio obim nezaposlenosti i sl. Provođenjem poreznih mjera (opozivanjem dohotka stanovništva i profita korporacija) država može utjecati na redistribuciju nacionalnog dohotka, a time i na nivo ukupne efektivne potražnje. Obaranje kamatne stope koje ona provodi podstiče investiranje i potrošnju. Država, kaže Keynes, mora provoditi i mjere monetarno-kreditne politike: reguliranje javnog duga, kontrolu bankarskog sistema i kredita, politiku platne bilance i deviznog kursa.

Keynes je pružio fundamentalno novu viziju funkcioniranja kapitalističke privrede, trudeći se pritom da jasno odredi granicu državnog intervencionizma. Javne vlasti trebaju samo nadopunjavati i podsticati privatnu inicijativu, a ništa ne konkurirati privatnom kapitalu. Revolucionarna priroda Keynesove politike, kako je to opazio B. Corry, »bila je u tome kako izbjeći krizu, a ne kako je liječiti.«² Praktična strana njegovih prijedloga brzo je uočena, te su isti saživjeli u obliku državno-intervencionističkih mjera New Deala (Rooseveltove ekonomske politike, čiji je osnovni cilj bio prebroditi teške posljedice velike ekonomske krize).

Mjere New Deala obuhvaćale su javne radove, davanje povoljnih kredita industrijalcima i farmerima u svrhu podizanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje, poduzimanje agrotehničkih mjera, kontrolu kretanja cijena mnogih proizvoda na tržištu, kontrolu emisije vrijednosnih papira, davanje pomoći nezaposlenima, reguliranje radnog vremena i nadnica, uvođenje starosnog i invalidskog osiguranja, jačanje prava radničkih sindikata i sl. Osnovni cilj svih tih mjera bio je oživljavanje privrede i povećanje zaposlenosti.

¹ Ovim pitanjem Keynes se detaljnije pozabavio u svojim radovima: »*The End of Laissez Faire* (1926) i *Treatise of Money* (1930), koji su prethodili *The General Theory of Employment, Interest and Money*. (1936).

² B. Corry, »Keynesova ekonomija: Revolucija u ekonomskoj teoriji ili politici?«, MUS, br. 4, 1988, str. 170.

U postkriznom, a osobito poslijeratnom razdoblju, država je postala bitnim osloncem kapitalne konjunktura, zadirući istodobno i u socijalne odnose. Njena intervencija postaje nužna za očuvanje kapitalizma u novim uvjetima. Kapitalistička privreda prerasta od spontane tržišne privrede u privredu kojom upravlja »vidljiva ruka« državne birokracije i korporacijske tehnokracije.

Državni izdaci svuda su postali neophodni da bi se održao visok nivo potražnje i zaposlenosti. Oni su bili glavnim razlogom poslijeratnog privrednog »booma«.

Navedene tradicionalne mjere državnog intervencionizma u početku su bile uglavnom efikasne. Pomogle su da privreda izađe iz kronične depresije i krene na put stabilnog rasta s relativno visokom zaposlenošću i stabilnošću cijena. Proizvodnja je rasla stalnim i ravnomjernim tempom, nezaposlenost se stalno smanjivala, dok su se cijene održavale na stabilnom nivou. Monopol je bolje kontroliran, razvijen je sistem socijalnog zakonodavstva i sl.

S vremenom, djelatnost tradicionalnog intervencionističkog instrumentarija postaje sve slabija. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina postaje očigledno da takav državni intervencionizam ne odgovara zahtjevima suvremenog znanstveno-tehnološkog revolucioniranja i nivou podružtvovljenosti proizvodnje. Taj se sistem mjera pokazao neefikasnim i kod rješavanja problema globalnog karaktera, kod rješavanja proturječnosti izazvanih neravnomjernim razvojem kapitalističke privrede. Tradicionalna državna intervencija, podstičući realizaciju relativno pune zaposlenosti, žrtvovala je brz ekonomski rast. Monetarne i financijske mjere također su se pokazale nedovoljno efikasnim u novim uvjetima. Sve te poteškoće ukazale su na potrebu revizije državno-intervencionističkih mjera te na potrebu prihvaćanja nacionalnog programiranja kao temeljnog vida ekonomske politike. Zbog izmijenjenih okolnosti kapitalistička privreda počela je sve češće dospijevati u stanje stagflacije (istodobne pojave inflacije i privredne stagnacije), pa čak i slampflacije (inflacija uz opadanje ekonomske aktivnosti).

Neadekvatnost tradicionalnih intervencionističkih mjera osobito se snažno manifestirala u krizi sedamdesetih godina (1974—75) i pratećim strukturnim krizama — energetske, ekološke, valutno-finanicijske i prehrambene — te krizi početkom osamdesetih godina. Zbog čega je tradicionalni intervencionistički instrumentarij zakazao u novim uvjetima, te zašto je permanentna inflacija postala dominantnom pojavom?

Da bismo odgovorili na to pitanje, potrebno je detaljnije razmotriti pitanje državnih izdataka te način njihova financiranja. Najveću stavku u ukupnim državnim izdacima čine izdaci za vojno-političke ciljeve (vojsku i naoružanje). Globalni vojni rashodi (osobito u SAD) u poslijeratnom razdoblju bilježe brz porast. Dolazi do jačanja vojnoindustrijskog kompleksa, tj. povezivanja i preplitanja industrije naoružanja i vojnih saveza s interesima velikih kapitalista. Najveće korporacije uvelike su zainteresirane za trku u naoružanju, jer time sebi osiguravaju milijarde ekstradobiti. U novije vrijeme ogromna sredstva izdvajaju se i za istraživanje svemira (svemirske programe). Osim toga, u kasnokapitalističkom razdoblju, kako je to opazio belgijski marksist E. Mandel, »država tendencijalno pripaja sve više i više područja sfere proizvodnje i reprodukcije 'općim uvjetima proizvodnje' koje ona financira«³,

³ E. Mandel, *Kasni kapitalizam, CKD, Zagreb 1981. str. 391.*

budući da se bez ovakve socijalizacije troškova ta područja ne bi mogla adekvatno razvijati, što također pridonosi porastu njenih izdataka. Treća industrijska revolucija dovela je do ubrzane tehnološke obnove u brojnim industrijskim granama. Dolazi do skraćivanja obrta fiksnog kapitala (životni vijek fiksnog kapitala se skraćuje), što utječe i na vrijeme obrta cirkulirajućeg kapitala, koje također postaje sve kraće (npr. u modernim petrokemijskim pogonima fiksni kapital se rapidno amortizira — u prosjeku za pet do šest godina).

Postrojenja treće tehnološke revolucije iziskuju velike investicije kapitala, neusporedivo veće od onih iz ranijih faza industrijskog razvoja. Rizici oplođnje tih velikih kapitala se uvećavaju, pa cjelokupna proizvodnja postaje mnogo rizičnija nego prije. U velikim firmama uvećavaju se izdaci za istraživanje tržišta, reklamu i manipulaciju kupaca. Planiraju se proizvodnja i prodaja (naročito važno je planiranje investicija i amortizacije). Posljedica toga je pritisak na državu da smanji fluktuacije konjunktura, te osigura dovoljno visoke profite, makar i uz cijenu permanentne inflacije.

Država preuzima na sebe i dio troškova istraživanja i razvoja (tzv. socijalizacija troškova), dio troškova obrazovanja i sl. Ona financira velike industrijske projekte, izgradnju nuklearnih elektrana, proizvodnju aviona te podstiče razvoj novih grana značajnih za znanstveno-tehnološko revolucioniranje (robotika, informatika). Proširenje državnih funkcija iziskuje i proširenje aparata za izvršavanje tih funkcija. Država zato postaje ne samo obuhvatno djelatna već i vrlo skupa. Njezini rashodi stalno se uvećavaju.

Poznati predstavnik radikalne političke ekonomije u SAD, J. O'Connor, baveći se pitanjima državnih izdataka, podijelio ih je na dva osnovna tipa: na »društveni kapital« i »društvene troškove«.

»Društveni kapital« predstavljaju izdaci koji su nužni za rentabilnu kapitalističku akumulaciju, te indirektno produktivni, jer uvjetuju porast profita. O'Connor taj tip kapitala dijeli na konstantni i varijabilni. Društveni konstantni kapital su društvene investicije, koje djeluju na porast produktivnosti rada date količine radne snage (ceste, acrodromi, melijoracijski radovi), dok društveni varijabilni kapital utječe na smanjenje troškova reprodukcije radne snage (npr. troškovi obrazovanja, zdravstvene zaštite i sl.)

»Društvene troškove« predstavljaju izdaci vezani za funkciju legitimacije. Ti izdaci (za vojsku, policiju, blagostanje) nisu ni indirektno produktivni, već samo doprinose očuvanju »društvene harmonije«.

Državni izdaci stalno rastu. Taj rast je uvjetovan porastom »društvenog kapitala«, s jedne, i »društvenih troškova«, s druge strane. Sirenje monopolnog sektora iziskuje sve veće investicije u »društveni kapital«, čiji se troškovi »socijaliziraju i padaju na državu«. Međutim, rast monopolnog sektora uvjetuje nužno i porast neproduktivnih troškova države (troškovi legitimacije i sl.)

Država je sve manje u stanju osigurati izvore financiranja stalno rastućih izdataka, pa oni postaju osnova za promišljanje o fiskalnoj krizi države.

⁴ Vidjeti o tome detaljnije u: J. O'Connor, *The Fiscal Crisis of the State*, St' Martin's Press, New York 1973. (Usp. V. Franičević, *Radikalna politička ekonomija*, Centar CK SKH za idejno-teorijski rad »V. Bakarić« i »Globus«, Zagreb 1986, str. 175.

Do fiskalne krize države dolazi uslijed stalnog pritiska na povećanje državnih izdataka, s jedne strane, te zbog ograničenih sredstava za njihovo financiranje, s druge strane. (Država dolazi u situaciju da njeni izdaci nisu u potpunosti pokriveni njenim prihodima). Fiskalnom krizom države pozabavilo se više ekonomista. Za Barana i Sweezyja taj problem ne postoji. Oni smatraju da nema mjesta fiskalnoj krizi države, jer njezini rashodi imaju osobinu samofinanciranja (državni rashodi, osobito vojni, apsorbiraju višak koji inače ne bi bio proizveden).

Kritiku Barana i Sweezyja izvode Mattick, Cogoy, Yaffe. Oni smatraju da državni izdaci rezultiraju jačanjem kriznih tendencija, jer smanjuju višak raspoloživ za akumulaciju.

Zanimljiv prilog istraživanju tog pitanja daje J. O'Connor, koji tvrdi da su državni rashodi »samofinancirajući samo u onoj mjeri, u kojoj, indirektno povećavajući proizvodnost i proizvodnju, povećavaju i poreznu osnovu.«¹

Međutim, konstatira O'Connor, s obzirom da dolazi do sve veće socijalizacije troškova kapitala te da sve više rastu društveni neproduktivni troškovi, kao i najamnine državnih radnika iznad porasta proizvodnosti rada, država nije u mogućnosti svoje aktivnosti financirati iz »dividende rasta« (izazvane izdacima u društveni kapital), već nužno postaje povećanje poreza, odnosno inflatorno financiranje. Ono podstiče proces fiskalne, a i društvene krize. Najznačajniji doprinos ovog teoretičara je u tome što je uočio da fiskalna kriza države nastaje samostalno na unutrašnjoj logici rasta države te da nije posljedica opće krize, već doprinosi njezinu nastanku.

Činjenica je da su državni prihodi ograničeni jer se država ne može angažirati na toliko rentabilnim poduhvatima da konkurira privatnom kapitalu, niti može stalno podizati poreze jer to izaziva političke otpore. Državni izdaci postaju sve neophodniji za održavanje visokog nivoa zaposlenosti i potražnje. Oni se financiraju putem poreza, deficita i državnog zaduživanja. No, sam način njihova financiranja vodi inflaciji jer nisu praćeni porastom profitosne proizvodnje. Inflatornim pritiscima posebno pridonosi deficitarno financiranje i financiranje putem zaduživanja, jer za te oblike financiranja ponuda novca i kredita mora biti povećana.

Da bi se sve veći državni izdaci mogli financirati iz viška vrijednosti proizvedenog u privatnom sektoru proizvodnje, mora u tom sektoru rasti stupanj eksploatacije rada, kako bi se spriječio stvarni pad profitne stope i brža inflacija. Državni izdaci mogli su biti generatorom visoke zaposlenosti sve dote dok je proizvodni sektor mogao financirati neproizvodni sektor (dok se proizvodnost rada u proizvodnom sektoru stalno povećavala).

To je trajalo otprilike do sedamdesetih godina, nakon čega dolazi do pogoršanja ekspanzije privatnog kapitala. To pogoršanje moguće je zaustaviti isključivo zaustavljanjem širenja neproizvodnog sektora. Da bi se osiguralo neophodno povećanje produktivnosti rada, potrebne su ogromne investicije, čije financiranje pretpostavlja ogromno širenje kreditnih olakšica, što ima za posljedicu monetarnu i kreditnu inflaciju. Rastu li državni izdaci prebrzo, oni podstiču proces stvarne krize, poput one koja je otpočela sedamdesetih godina u SAD i čije su se posljedice osjetile u svim zemljama svijeta, bez ob-

¹ *Ibid*, str. 183.

zira na njihov poredak. Kriza sedamdesetih godina nije bila samo puki ciklički poremećaj, već duboka strukturna i mnogostruka kriza, a imala je svjetske razmjere. U krizu je zapala sama socijalna struktura akumulacije i njezina institucionalna struktura. Ona je jasno ukazala na neophodnost novog strukturnog preobražaja na nacionalnom i međunarodnom nivou, kako bi se mogli osigurati budući stabilan rast i razvoj. Čitav splet proturječnosti koji se desio unutar međunarodnih ekonomskih odnosa, imao je za posljedicu krizu američke ekonomske i političke hegemonije.

Prije svega došlo je do energetske krize (krize snabdijevanja svijeta energijom), do ograničenja nekih prirodnih resursa i do ekološke krize. SAD su zbog emancipatorskih pokreta u zemljama Trećeg svijeta izgubile u njima dotadašnji privilegirani pristup prirodnim izvorima. S druge strane, zahvaljujući međunarodnoj stabilnosti i direktnim investicijama koje su osiguravale Zapadu i Japanu SAD, došlo je u tim zemljama do vrlo brzog ekonomskog rasta. One su (osobito Zapadna Njemačka i Japan) naglo povećale vlastiti udio u svjetskom društvenom proizvodu, dok se udio SAD smanjio. Dok su konkurenti SAD-a povećavali produktivnost, SAD su ogromna financijska sredstva ulagale u naoružanje i vojno-industrijski kompleks. Produktivnost rada u SAD počinje zaostajati u odnosu na njihove konkurente. Tako je rapidni privredni rast u zemljama EEZ-a i u Japanu doveo u pitanje američku prevlast, koja je neposredno nakon rata bila nedostižna. U poslijeratnom razdoblju povećao se i odliv financijskih sredstava u inozemstvo, te masovno trošenje za vojno-političke ciljeve, čija je glavna svrha očuvanje američkog hegemonizma. Suvremena ekonomska kriza može se s pravom okarakterizirati kao kriza rasta i razvoja, a osnovni faktori zaustavljanja rasta su nafta, financijski sistem i inflacija. Inflacija, kako to opažaju A. Gamble i P. Walton, najurgentniji je i najvidljiviji ekonomski problem, koji se ne može objasniti isključivo monetarnim pristupom, već samo ako se promatra kao izraz dubljih problema koji se tiču akumulacije i proizvodnje.⁶

Inflacija je sredstvo da se odgodi recesija, odnosno spriječi nadolazak prave krize. No, istodobno inflacija čini krizu potencijalno još težom.

Država je poslije rata kao temeljni cilj imala ponovno pokretanje akumulacije. No, s vremenom su troškovi održavanja akumulacije postali previsoki, rezultat čega je bila sve jača kolizija između ostvarenja profita i ostvarenja akumulacije. Sve je to imalo za posljedicu permanentan porast inflacije. Kriza sedamdesetih i početka osamdesetih godina ispoljila se kao kriza keynesijanstva kao dominantne paradigme privredne politike. Keynesijanska rješenja postaju neprimjerena za suzbijanje suvremene inflacije. Zeli li se iznaći razlog zašto je tome tako, treba napomenuti da je *Opća teorija zaposlenosti, kamata i novca* teorija depresije i da u njoj nijedno poglavlje nije posebno posvećeno pitanjima stabilizacije tržišta i cijena. (Cijene su razmatrane samo u okviru antirecesijske politike, a ne izdvojeno kao poseban fenomen). Osim toga, u stvaranju svojih teorijskih modela Keynes je polazio od atomiziranosti tržišnih struktura te samostalnog formiranja cijena bez bitnijeg utjecaja pojedinih velikih proizvođača. Naprotiv, u suvremenom kapitalizmu gigantske korporacije, zahvaljujući svojoj velikoj financijskoj snazi i monopolskoj

⁶ A. Gamble, P. Walton, *Kapitalizam u krizi/Inflacija i država*, Stvarnost, Zagreb 208.

moći, imaju sposobnost da utječu na efikasnost primijenjenih mjera antiinflacijske politike.

Keynesijanska privredna politika, nemoćna da prevlada stagflaciju, zapada u krizu s naglim povećanjem nezaposlenosti. Kriza intervencionističke države posljedica je unutrašnjih tendencija suvremenog kapitalizma, a odraz je proturječnosti između stalno rastućih potreba za investiranjem, s jedne strane, i nedovoljnosti raspoloživih sredstava (nedovoljnih prihoda) za izvršenje tih zadataka, s druge strane. U traženju mogućnosti izlaska iz krize najprije pod udar dolazi keynesijanska koncepcija pune zaposlenosti. Umjesto nje prihvaća se koncepcija prirodnog nivoa nezaposlenosti, oživljavaju neke stare i nastaju nove koncepcije ekonomske politike, dolazi do »revivala« konzervativnih politika.

Početak osamdesetih godina u SAD dolazi do reafirmacije neoliberalističke doktrine, na kojoj se temeljila strategija Republikanske partije i R. Reagana. Osnovni zadatak politike je stvaranje uvjeta za funkcioniranje ekonomije. U praksi to znači osloboditi privredu od državnih stega, podsticati privrednu aktivnost stvaranjem uvjeta za zamah privatnog poduzetništva, kroz smanjenje poreza kresati socijalne izdatke države te oboriti inflaciju. Ukratko, trebalo je podsticati »rekapitalizaciju kapitala«. Strateški cilj Reaganove ekonomske politike bio je napad na ulogu države u ekonomsko-socijalnoj sferi. Sužavanje ekonomsko-socijalne uloge države moglo se ostvariti smanjenjem njenih osnovnih prihoda (poreza), čime se podstaklo ekonomsku aktivnost i profite te investicije u privatnom sektoru. Povećano investiranje vodi porastu produktivnosti, a time se utječe na smanjenje nezaposlenosti i inflacije.

Strategija rekapijalizacije radikalno je reformirala socijalno osiguranje (smanjenje socijalnih davanja), medicinsku zaštitu i sl. Međutim, izdvajanja za obranu ne samo da nisu smanjena, već su povećana sredstva za jačanje obrane.

Program ekonomike ponude smatra da je usporen rast nužan kako bi se obuzdala inflacija. Mjere antiinflacijske politike izazvale su početkom osamdesetih godina duboku recesiju s povećanom nezaposlenošću⁷, smanjenjem državnih službi i usporenim porastom realnih nadnica. No, podstaknuta mjerama smanjenja poreza, privreda se počela polako oporavljati. Stopa nezaposlenosti počela se rapidno smanjivati i potkraj Reaganova predsjednikovanja dospjela do razine nadomak punoj zaposlenosti. Inflacija je također obuzdana. Sve se to odvijalo u uvjetima jakog dolara i velikog priliva inozemnih sredstava u Ameriku. Međutim, slavlje nad obuzdanom inflacijom nije bilo duga vijeka, ima li se u vidu enormno narasli budžetski deficit. Njegovu rastu pridonijelo je silno povećanje izdataka za vojsku i naoružanje. Visoke kamatne stope kao magnet dotoku stranog kapitala pridonijele su privrednoj ekspanziji unatoč budžetskom deficitu. Međutim, postavlja se pitanje: do kada će ovaj način financiranja budžetskog deficita potrajati? Tim pitanjem pozabavio se američki ekonomist Lester Thurow, koji konstatira da bi prestankom priliva stranih sredstava (ima li se u vidu enormni budžetski deficit) nastupila recesija, i to mnogo dublja od one s početka Reaganova mandata. Na kraju možemo zaključiti da su osamdesete godine u građanskoj ekonomiji obilježile

⁷ Nezaposlenost je kulminirala sa stopom od 10,8%.

ne reafirmacijom neoliberalizma. Ta teorija daje prednost oplodnji kapitala nad svim ostalim interesima. Država ima za cilj poticanje privatnog kapitala bilo kupovinom roba, bilo oblicima monetarne i kreditne politike. Odnos između ekonomije i politike se mijenja, i to tako što se daje primat ekonomiji.

Evropski izazovi i jugoslavenske opcije

Zagorka Brunsko

THE MODERN CAPITALIST STATE AND ITS INTERVENTIONISM IN THE ECONOMY

Rakovan Vukadinović

Summary

The father of the idea of state interventionism in the economy was J. M. Keynes. His proposals were embraced and implemented by President F. D. Roosevelt in the United States in his New Deal scheme designed to overcome the consequences of the great economic crisis of 1929—1933 and to protect the capitalist system. Keynes's traditional measures of state interventionism were effective until the early seventies, but they proved inadequate to deal with the recent problems of a structural character, as seen in particular in the economic crisis in the mid-seventies and early eighties. Modern state interventionism is particularly evident in the economic bases of society. In addition to the growing expenditure for legitimation functions, government investments and subsidies in particular industries are also growing (especially those affected by the scientific and technological revolution). The state assumes some of the costs of research and development programmes, protects sectors with declining profit rates, etc. The growing state expenditure may result in the state's fiscal crisis, which is currently the subject of intensive study by contemporary bourgeois economists.

U posljednje vrijeme Evropa je u domaćim političkim govoru svjedočila jedan od najtežih uporišta razvoja koji ima političko, ekonomsko, kulturno, civilizacijsko i socijalno značenje. Govorilo se da nema nijedne stranke ili pokreta koji ne spominje Evropu ili evropske videli u približavanju i u-gradnji. Ili samo nekima od njih, Evropski moment izlaska iz svih sadašnjih kriza i teškoća.

Evropa je postala sinonim mudrosti i naprednog razvoja. U tom velikom nastojanju da joj se približimo kao da se razgovorja na potpunost i tačno razumijevanje, a pogotovo na blagotvornost evropskih vrijednosti. Jerli da se što prije uđe u Evropu, jer čim se najteže misli na Evropsku ekonomiju za-jedno, podstrek se za ostale razvijanje. U dokumentima političkih str-